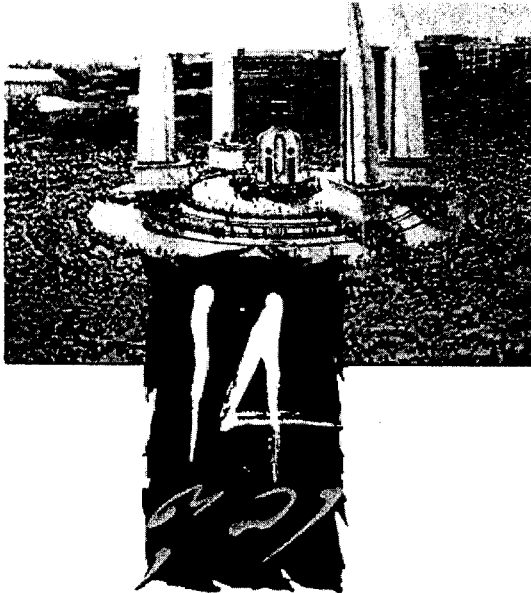

บรรยายสาธารณะ รศ.ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

“อารยะขัดขืน กับสังคมไทย”

๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๖ ณ ห้องเรวัต พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ทำพระจันทร์
เนื่องในโอกาสครบรอบ ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา

เอกสารวิชาการหมายเลข 6

โครงการ “บรรยายสาธารณะ-ตลาดวิชา- มหาวิทยาลัยประชาชน
30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย” 2516-2546

บรรยายสาธารณะ รศ.ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
“อารยะขัดขืน กับสังคมไทย” ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๖
ณ ห้องเรวัต พุทธินันท์ หอสมุด มธ. ท่าพระจันทร์
เนื่องในโอกาสครบรอบ ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา

วันนี้ที่อยากจะนำเสนอเรื่องหนึ่งก็คือ แนวคิดเรื่องอารยะขัดขืนครับ เรื่องนี้ผมเคยเสนอความคิดแบบนี้เมื่อประมาณ 3 ปีที่แล้ว ในครั้งนั้นเป็นการวิจารณ์งานของอาจารย์สมชาย ปรึกษาศิลป์กุล นักนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์สมชายเสนอแนวคิดเรื่องคือแฟ่ง แล้วก็นั้นมาพูดในโอกาส 55 ปีวันสันติภาพไทย เรื่องสิทธิคือแฟ่งในสังคมไทย ซึ่งสถาบันพัฒนาการเมืองและคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นคนจัด ในเวลานั้นมีคนสนใจในแนวคิดนี้กันเยอะ ผมเองเมื่อฟังความเห็นอาจารย์สมชายและเพื่อนๆ อีกหลายคนที่มีวิพากษ์วิจารณ์ในเวลานั้น เช่น กิตติศักดิ์ ปรกติ และอาจารย์ธนศ อภรณ์สุวรรณ ผมก็เสนอแนวคิดบางอย่างในเวลานั้นและเริ่มเชิญผู้คนมาริเริ่ม อย่าเรียกมันว่าคือแฟ่ง ให้เรียกว่า “อารยะขัดขืน” ก็ปรากฏว่ามีคนสนใจแนวคิดนี้อยู่พอสมควร เพราะว่ามีบทความมีหนังสือพิมพ์เอ่ยถึงมันพอสมควร เกือบจะทุกบทความที่เขียนถึงในภายหลังก็พูดถึงอารยะขัดขืน ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย วันนี้คือครบรอบ 3 ปีให้หลัง จากที่พูดเรื่องนี้มาเมื่อ 3 ปีที่แล้ว และผมยังไม่ได้เขียนถึงเรื่องนี้เท่าไร

วันนี้ผมคิดว่า ขณะนี้กำลังเขียนบทความนี้อยู่ครับ ผมคิดว่าต้องให้ความสนใจแก่แนวคิดอารยะขัดขืนมากขึ้นด้วยเหตุผลหลายอย่าง อย่างแรกคือบริบทของโลกกับสังคมการเมืองไทยเปลี่ยนไปเยอะ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนรูปแปลงร่างของสหรัฐอเมริกาเป็นจักรวรรดิอเมริกันที่เห็นชัด ตั้ง

แต่ 11 กันยาเรื่อยมา จนถึงบุกอัฟกานิสถาน สงครามในอิรัก อะไรทั้งหลาย ทั้งปวง รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศด้วย ผมอยากจะเรียกมันว่า เป็น “ปรากฏการณ์ทักษิณ ชินวัตร” นะครับ ซึ่งได้รับความนิยมจากประชาชน ผ่านนโยบายสังคมเศรษฐกิจที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกรณีการปราบปรามยาเสพติด นโยบายสาธารณสุข ทิศทางเศรษฐกิจที่มุ่งความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งหมดนี้มีผลอย่างชัดเจนต่อปัญหาความขัดแย้งในสังคม และวิธีที่รัฐ เผชิญต่อปัญหาความขัดแย้งด้วย อันนี้เป็นภาพรวมที่ผมเห็นประการที่หนึ่งทั้งภายในและภายนอกนะครับ

ประการที่สอง ขณะนี้คนชายขอบในสังคมไทยประสบปัญหาหนัก ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรไร้ที่ทำกิน ซึ่งขณะนี้มีไม่น้อยกว่า 8 แสนครอบครัว มีชุมชนทำกินในเขตป่าอนุรักษ์ แล้วแต่ตัวเลขนะครับ แต่ผมใช้ตัวเลขที่เล็กสักหน่อย ก็ประมาณ 4 แสน 8 หมื่นกว่าครัวเรือน หมายความว่าเขาอยู่ในเขตผดึกฎหมายนะครับ มีเกษตรกรเป็นหนี้เป็นสินกว่า 5 ล้านครัวเรือน เป็นเงินไม่ต่ำกว่า 4 แสนล้านบาท และมีความขัดแย้งกรณีอภิมหาโครงการ ซึ่งกระทบสิ่งที่อาจารย์เสนอห์ จามริกเรียกว่าฐานทรัพยากรและวิถีชีวิตของคน ทั้งหมดนี้ส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน เหตุผลสำคัญก็เพราะว่าสาระของความขัดแย้งและวิธีการที่รัฐตอบโต้ต่างกันนะครับ รัฐบางที่มุ่งจะแก้ปัญหาในเชิงบริหารจัดการ ถ้าเป็นประเด็นผลประโยชน์ที่ไม่กระทบโครงสร้างและการปรับเปลี่ยนนโยบายขนาดใหญ่ ที่ไปลดทอนอำนาจของรัฐและทุน อันนี้ก็จะแก้ในเชิงบริหารไป แต่จะปฏิเสธการเคลื่อนไหวต่อสู้ที่จะนำไปสู่ประเด็นสิทธิในการจัดการทรัพยากร บางครั้งก็ตอบได้ด้วยการปราบปรามด้วยกำลัง จับกุมด้วยกฎหมาย ซึ่งบางครั้งผมอยากจะเรียกว่าล่อแหลมต่อปัญหาความเป็นธรรม

ทั้งหมดนี้กำลังก่อร่างสร้างรูปเป็นปัญหาทั้งในทางปฏิบัติและในทางทฤษฎี โดยเฉพาะเวลาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประชาธิปไตยที่มีสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสคมภ์หลัก และความเข้มแข็งของรัฐที่โคเคนเด่นเป็นปึกแผ่น และหันไปอาศัยความเด็ดขาดในรูปของการใช้กำลังรุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อสักครู่ผมไปห้องสมุดเห็นหนังสือพิมพ์ผู้จัดการมีการถกอยู่อันหนึ่งในการ์ตูนมีรูปนายกฯ แล้วข้างๆ นายกฯ มีโทรศัพท์เป็นรูปคุณสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หลายคนในที่นี้เกิดทัน แต่ส่วนใหญ่คงเกิดไม่ทัน แล้วก็มีเสียงสฤษดิ์บอกว่า “คราวหน้าอยากให้เร็วกว่านี้ก็ประกาศเป็นคณะปฏิวัติเสียเลย” สมัยโน้นหลายคนในพวกเราเกิดทันนะครับ เราโตมากับระบบซึ่งมีคณะปฏิวัติ คณะปฏิรูป ปฏิสังขรณ์ อะไรเยอะแยะเต็มไปหมด มันก็จะออกมาเป็นระยะๆ ในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป บอกว่าคราวนี้ก็ทำแบบนั้นแล้วกันก็น่าสนใจ ที่นี้ขณะนี้อย่างไรความขัดแย้งไม่ลด ในขณะที่รัฐก็มีอำนาจเด็ดขาดมากขึ้น แต่ที่น่าสนใจคือรัฐมีอำนาจภายในกรอบของรัฐธรรมาณูญแล้ว มีคุณลักษณะของประชาธิปไตยอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นปัญหาความชอบธรรมของรัฐก็มีสูงอีกนะครับ ถ้าถาม vote กันทีไรผมคิดว่าเสียงส่วนใหญ่ก็เอากับรัฐเกือบจะทุกเรื่อง เพราะฉะนั้น popularity (ความนิยม) ของรัฐไม่ได้ลด ผมคิดว่าเราอยู่ในสถานการณ์ที่น่าสนใจค่อนข้างมากในทางทฤษฎี เพราะฉะนั้นปัญหาที่ตามมาก็คือ เพราะฉะนั้นต้องคิดแล้วว่า รูปแบบวิธีการในการเผชิญกับอำนาจรัฐ ประชาธิปไตยอย่างเด็ดขาดแบบนี้ ควรจะเป็นอย่างไร นี่เองเป็นที่มาของการลองคิดถึงประเด็นเรื่องอารยะขัดขืน

วันนี้เค้าจัดเป็นการบรรยายจริงๆ คนที่เรียนกับผมก็คงทราบจริงๆ แล้วผมไม่ชอบการบรรยายเท่าไรนักยกเว้นถูกบังคับ เช่นในวันนี้อาจารย์ชาลววิทย์บังคับ ถ้าอย่างนั้นผมจะทำล้ายๆ อย่างนี้นะครับ ผมเสนอ thesis ของผม ประเด็นหลักของผมคือ อารยะขัดขืน ไม่ใช่ต่อสู้แพ่ง แต่เป็นกระบวน

วิธีการขัดขืนต่ออำนาจรัฐที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่เป็น “อารยะ” “civilize” บางอย่าง คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้ทั้งตัวการขัดขืนนั่นเองมีอารยะ และยังมี คุญูปการเอื้อให้สังคมการเมืองที่รองรับการขัดขืนดังกล่าวมีอารยะยิ่งขึ้น ด้วย อันนี้เป็น thesis เป็นข้อเสนอ ที่ฉันจะพูดวันนี้เพื่อจะพิสูจน์ข้อเสนอนี้

สิ่งแรกที่ยากจะทำคือ ผมอยากจะพูดเรื่อง “myths” หรือสิ่งที่ผม เรียกว่า “มายาคติ” เกี่ยวข้องกับ civil disobedience หรืออารยะขัดขืน มายาคตินี้ข้อแรกที่ต้องทำความเข้าใจก่อนในความเห็นของผม myths หรือมายาคติ ไม่ใช่ lies ไม่ใช่การโกหก myths ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับ lies คุณลักษณะที่สำคัญของ myths คือซ่อนไม่ใช่โกหก ถ้าซ่อนแปลว่ามีบางอย่างปรากฏมี บางอย่างไม่ปรากฏ เพราะปกติมันไม่สามารถซ่อนทุกอย่างได้ เพราะฉะนั้น โทษของ myths คือบางอย่างซึ่ง hidden (ซ่อนเร้น) และบางอย่างซึ่ง ปรากฏ ถ้าอย่างนี้จริง สิ่งที่เรากำลังจะบอกว่า เวลาเราเรียกว่าอะไรบางอย่าง เป็นมายาคติ ไม่ได้หมายความว่าสิ่งที่พูดนั้นเป็นของโกหก เป็นของเท็จไม่ ใช่ะครับ แต่หมายความว่า มันมีข้อจริงเหลืออยู่ มันมีอะไรบางอย่าง เหลือมาอยู่

เพราะฉะนั้นมันไม่ใช่เป็นการบอกว่าเวลาบอกเป็นมายาคติ แปลว่า มันเป็นเรื่องหมด ไม่ใช่ะครับ ผมไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น ผมหมายความว่า มันไม่จริงทั้งหมด เอาอย่างนี้แล้วกัน มันมีปัญหาบางอย่างอยู่ในนั้น ที่นี้ บางคน อะไรที่ไม่จริงทั้งหมดแปลว่าเท็จ แต่ถ้าพูดอย่างนั้นก็แปลว่า อะไร ที่ไม่เท็จทั้งหมดแปลว่าจริงก็ได้ เพราะฉะนั้นถ้าเถียงก็จะอีกยาวนานครับ

มายาคติที่ผมเห็น จากการเขียนของหลายคน เช่นมิกนบอกล่าว civil disobedience คือการใช้สิทธิในการต้านอำนาจของรัฐ หรือการไม่เชื่อฟังรัฐ เป็นของใหม่ เป็นอะไรบางอย่างที่ปรากฏขึ้นในการเมืองใหม่ ผมคิดว่าไม่ใช่ สิทธิในการโต้แย้ง ในการต้านทานอำนาจรัฐ หรือการใช้อารยะขัดขืน

เกิดมานานมากแล้ว อย่างน้อยก็ใกล้เคียงกับประมาณ 2,000 ปี ในกรณีของ
คนอย่างโสกราตีส ยกตัวอย่างในบทสนทนาเรื่องไครโต ซึ่งในทางปรัชญา
การเมืองก็ถือว่าเป็นบทสนทนาที่พลาโตเขียนที่ดีที่สุดชิ้นหนึ่ง ในเวลานั้น
โสกราตีสอยู่ในคุกหลังจากที่นครเอเธนส์ตัดสินประหารชีวิตโสกราตีสแล้ว
เพื่อนของโสกราตีสคนหนึ่งก็มาเยี่ยม เพื่อนคนนั้นชื่อไครโต ไครโตก็มา
บอกโสกราตีสว่าหนิเออะ เดี่ยวจะติดสินบนผู้คุมให้ เดี่ยวจะพาหนีไป มี
เพื่อนอยู่ที่อีกรัฐหนึ่ง หรืออะไรต่ออะไรนี้ ไปไหมจะพาไป ไครโตก็เสนอ
แบบนั้น โสกราตีสก็อธิบายว่าไม่หนิ บทสนทนาไครโตมีสองส่วน

ส่วนที่หนึ่งเป็นบทสนทนา อยู่ในลักษณะโสกราตีสได้ตอบกับไคร
โต ส่วนที่สองไม่ใช่เป็นบทสนทนา แต่เป็นโสกราตีสพูดให้ไครโตฟัง เป็น
บทสนทนาในบทสนทนาอีกที ระหว่างสิ่งซึ่งโสกราตีสเรียกว่ากฎหมายคุย
กับโสกราตีส แล้วโสกราตีสก็ถามว่า “ถ้ากฎหมายถามฉันอย่างนี้ ฉันจะ
ตอบอย่างไร ฉันซึ่งอยู่ในนครเอเธนส์มาตลอดชีวิต ฉันซึ่งเติบโตมาจากนคร
เอเธนส์ ฉันซึ่งเรียนหนังสือมากับเอเธนส์ ฉันซึ่งรับให้
เอเธนส์อะไรเยอะแยะเต็มไปหมด แล้วเมื่อถึงตอนนี้ จะบอกให้ฉันไม่เคารพ
กฎหมายของเอเธนส์ได้หรือ” เพราะฉะนั้นในกรณีนี้ โสกราตีสปฏิเสธที่จะ
ทำตามคำสั่งของเอเธนส์ แต่ยอมรับบทลงโทษของเอเธนส์ บอกให้หนิก็ไม่
หนิ ตัวอย่างอย่างนี้มีให้เห็นอีกเยอะ ถ้าจะไล่ไปในประวัติศาสตร์ของชาว
ยิว ประวัติศาสตร์ของชาวคริสต์ทั้งหลายทั้งปวง ถูกบังคับให้เลิกนับถือ
ศาสนาคริสต์ก็ไม่ยอม ยอมคุยกับสิ่งใดดีกว่า ก็เกิดขึ้นตลอดมา เพราะฉะนั้น
ไม่ใช่เป็นของใหม่อะไร เป็นของที่มีมานานอย่างน้อยก็เป็นพันปี ยกเว้นว่า
คนจะถือว่าของพันปีนี้ใหม่

ประเด็นที่สองในเรื่องของมายาคติก็คือว่า มีคนบอกว่าพูดเรื่องอารยะ
ขัดขืนทำไม พูดเรื่องเวลานั้นบางคนเรียกว่าคือแฟง พูดทำไม คล้ายๆ มันไม่

ค่อยสนใจภาพรวมของระบบการปกครอง ไม่สนใจภาพใหญ่ของโครงสร้างของบ้านเมือง คล้ายๆ มาสนใจว่า เวลาสู้กันดูอย่างไร แต่ไม่ได้สนใจว่าเรื่องใหญ่ที่สุด ขณะนี้โครงสร้างในสังคมมันเป็นประโยชน์ (favor)ต่อคนจำนวนหนึ่ง คนซึ่งได้เปรียบ ชนชั้นซึ่งได้เปรียบอะไรก็ว่าไป อันนี้เป็นมายาคติในความหมายนี้ว่ามันก็ไม่ใช่ไม่จริงหรอกนะ แต่ในขณะเดียวกันถ้าคิดแบบนี้มันกำลังมีข้อสมมติ(assumption)ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ข้อสมมติที่สำคัญนั้นก็คือ ข้อสมมติว่าวิธีการต่อสู้ไม่มีผลกระทบต่อปัญหาระยะยาว และโครงสร้าง ผมคิดว่า assumption นี้ น่าจะต้องถูกตรวจสอบ หมายความว่าถ้าเราเลือกวิธีบางวิธี ถ้าเราใช้ terrorism- การก่อการร้าย เป็นเครื่องมือไปถึงเป้าในการแก้ปัญหาทางโครงสร้าง มันมีวิธีคิดได้ 2 ทาง

1. วิธีการนี้ ไม่ส่งผลกระทบอะไรต่อภาพสุดท้ายที่จะเกิดขึ้น หรือ 2. เพราะเราใช้วิธีการนี้ ภาพสุดท้ายที่จะเกิดขึ้นมันจะมีผลบางอย่าง สมมุติว่าพูดในกรณีของการยึดอำนาจ มีหลายคนบอกว่า อยากแก้ปัญหาประเทศให้มันดีขึ้นโดยการยึดอำนาจ หลายคนก็อธิบายว่าไม่เป็นไร ยึดไปก่อนแล้วไปแก้ปัญหาในประเทศที่หลัง เกิดขึ้นในลาตินอเมริกา เมื่อไม่นานมานี้ทหารที่จะยึดอำนาจในฟิลิปปินส์ก็เถียงคล้ายๆ กัน ให้ข้อถกเถียงคล้ายๆ กัน ที่น่าสนใจมากในประวัติศาสตร์ของรัฐประหารเกือบจะทั่วไปก็คือ การปราศจากความคิดสร้างสรรค์ในเหตุผลที่ให้ของฝ่ายรัฐประหาร น่าฟังมากว่ามันคิดคล้ายๆ กันเกือบหมด ไม่รู้มันเรียนมาจากโรงเรียนไหนนะ คล้ายๆ มันให้เหตุผลก็คล้ายกัน นักการเมืองคอร์รัปชัน ดูมาก็ครั้งๆ ก็แบบนี้ แทรกแซงข้าราชการประจำอะไรก็แล้วแต่ว่าไป

ในกรณีนี้ผมกำลังบอกว่า เราจะมีข้อสมมติอย่างไร เกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างวิธีการที่ใช้กับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้วิธีการเหล่านั้น อันนี้เป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมายาคติแบบนี้ว่า ละเลยภาพรวมของ

การปกครองหรือไม่ บางคนก็บอกว่าละเลยเพราะมัวแต่มุ่งหาข้อตกลงร่วมกัน จริงหรือเปล่าสำหรับอารยะขัดฉันทน์ว่าจะหาข้อตกลงร่วมกัน หรือจะหาวิธีเปลี่ยนแปลงข้อตกลงที่มีอยู่ ก็ต้องมาตั้งข้อสังเกต

มายาคติประเด็นที่สาม เวลาประชาชนใช้อารยะขัดฉันทน์มักจะบอกว่าเป็นการใช้ประชาธิปไตยรูปแบบที่เหนือกว่าประชาธิปไตยของนักเลือกตั้งในระบบตัวแทน ปัญหานี้ก็น่าสนใจอีก เพราะพูดราวกับว่าอารยะขัดฉันทน์เป็นประชาธิปไตยที่เหนือกว่าประชาธิปไตยในระบบตัวแทน ผมว่าไม่แน่ ผมคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับกระบวนการอารยะขัดฉันทน์ ก็คือการพยายามจะบอกกับสังคมการเมืองซึ่งมีระบอบการปกครองอีกแบบหนึ่ง หรือระบอบการปกครองประชาธิปไตยตัวแทนว่า สิ่งที่เป็นอยู่มีปัญหาอย่างไร มันไม่ได้บอกว่าไม่เอาประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนนะ มันคนละเรื่องกัน กระทั่งไม่ได้บอกว่า ระหว่างเสียงส่วนน้อยกับเสียงส่วนใหญ่ ถ้าคนใช้อารยะขัดฉันทน์เป็นเสียงส่วนน้อย ก็ไม่ได้บอกว่าเสียงส่วนน้อยจะต้องถูกเสมอไป ไม่ใช่ซะครับ ไม่ใช่เพราะเราคิดอย่างนี้แล้วเราเป็นอารยะขัดฉันทน์ และเราเป็นประชาธิปไตยทางตรง เพราะฉะนั้นเราถูกกว่าไม่ใช่ซะครับ อันนี้เป็นมายาคติเกี่ยวกับอารยะขัดฉันทน์ที่มีบางคนเข้าใจไปอย่างนั้นว่านี่คือทางตรง คือมันอาจจะตรงก็ใช่ แต่ไม่ได้หมายความว่าเขามุ่งจะไปแทนที่ระบอบการปกครองด้วยประชาธิปไตยทางตรง

ในทางหนึ่งมันกำลังจะบอกว่าประชาธิปไตยแบบที่เป็นอยู่ซึ่งเป็นระบบมีตัวแทนนี้ก็ใช้ได้ แต่มันมีข้อจำกัดหลายอย่าง มีปัญหากฎหมาย มีปัญหานโยบายต่างๆ ซึ่งมีข้อบกพร่อง แล้วมันไม่เอื้ออำนวยให้แก่ปัญหาได้ในระบบบางอย่าง เพราะฉะนั้นอาจจะต้องคิดเรื่องอารยะขัดฉันทน์เอาไว้

มายาคติประเด็นที่สี่ มีคนบอกว่าอารยะขัดฉันทน์เป็นสิทธิที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของพลเมือง เพราะเหตุนี้รัฐจึงทำผิดที่ฉวยโอกาสปราบปรามเอา

ผิดกับชาวบ้านตามกฎหมาย นี่ยิ่งเลอะเทอะกันใหญ่เลย คนที่ใช้อารยะขัด
ขืนเงื่อนไขสำคัญที่เขาคิดคือ ต้องถูกลงโทษโดยรัฐ ไม่ใช่ใช้แล้วรัฐจับ โกรธ
รัฐ อันนั้นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ถ้าใช้อารยะขัดขืนหมายความว่า ใช้เพื่อให้รัฐมา
จับ หรือใช้เพื่อให้รัฐลงโทษตามปกติ ผมไม่ได้หมายความว่าใช้แล้วให้รัฐ
มาไล่ทุบไล่ตีทรมานในศาล อย่างนี้ไม่ใช่ แต่ใช้เพื่อให้รัฐทำตามกฎหมายมา
จับเขา เพราะว่าวัตถุดิบประตักมันคือสร้าง tension (ความตึงเครียด) ในรัฐ
มันทำให้รัฐรู้สึกและไม่ใช่อารยะอย่างเดียว มันทำให้สังคมการเมืองรู้สึกว่ามี
อะไรบางอย่างผิดปกติเกิดขึ้น ถ้าพอรัฐจับแล้วบอกไม่มีสิทธิจะจับมันเป็น
การปฏิเสธรัฐทั้งอัน ซึ่งมันไม่ใช่กรณีของอารยะขัดขืนนะครับ คนละอย่าง
กัน เพราะฉะนั้นอารยะขัดขืน คนที่ใช้แล้วเวลาใช้แล้วถูกจับ ไปบอกรัฐว่า
อย่าจับอย่างนี้ไม่ได้ จับก็จับแล้วต้องพร้อมที่จะจับด้วย ผมจะมียาละเอียด
ต่อไป นี่ผมเพียงแต่พูดประเด็นเรื่องของมายาคติที่เห็นอยู่ ก็เข้าใจผิดนะครับ
เพราะฉะนั้นก็มีบางคนเสนอว่า เพราะอย่างนี้สิทธิคือแฟงมันสำคัญ
อันนี้ก็เป็นมายาคติอีกอัน จึงควร “ผลักดันให้เกิดกฎหมายว่าด้วยการขัดขืน
เยี่ยงอารยะ” หรือ “รับรองการคือแฟงต่อกฎหมายที่เกิดขึ้นในขอบเขตการ
เคารพระบบกฎหมาย”

อันนี้ก็ยังพิศดารหนักเข้าไปอีก เพราะมันหมายความว่า คุณกำลังจะ
ทำให้ของซึ่งโดยธรรมชาติต้องผิดกฎหมาย กลายเป็นถูกกฎหมาย คือกำลัง
จะบอกว่าควรจะมีกฎหมายมาบอกว่าอารยะขัดขืนนี้ถูกกฎหมาย แล้วมันจะ
ไปขัดขืนถึงอะไรละ คือขัดขืนก็คือจะ break law บางอย่าง มันต้องมีเงื่อนไข
ของการทำผิดกฎหมายบางอย่าง คุณกำลังจะบอกว่าก็มันมีเยอะขึ้น
เพราะฉะนั้นทำให้มันถูก คือมันแปลกมากในการเข้าใจพลวัตรของมัน มัน
ไม่ใช่บอกว่า จะต้องไปทำให้มันถูกกฎหมาย แต่ของบางอย่างควรจะอยู่
นอกกรอบของกฎหมาย ในสังคมการเมืองอยู่นอกกรอบของกฎหมายเพื่อทำให้

บางครั้งนะครับ กฎหมายทำงานได้อย่างที่มันควรจะเป็น ควรแปลว่าอะไร
ต้องมาคุยกัน แต่ว่า “อย่างthatมันควรจะเป็น” ให้มันทำงานได้ ให้สังคมการ
เมืองมันมีที่หายใจ ไม่ใช่ทุกอย่างอยู่ในกฎหมายหมด

บางทีผมถึงรู้สึกอึดอัด ยกตัวอย่างกฎหมายซึ่ง ผมเข้าใจว่ากฤษฎีกา
กำลังจะออก ไม่ใช่เรื่องพระราชกำหนดนี้นะครับ แต่คือพระราชบัญญัติรับ
ฟังความคิดเห็นประชาชน ผมอึดอัดก็เพราะว่าในพระราชบัญญัติรับฟัง
ความคิดเห็นประชาชน ซึ่งเขาพยายามจะสถาปนาขึ้นในกรณีของปัญหา
ประชาพิจารณ์ ท่านทั้งหลายคงทราบว่ามันมีปัญหาประชาพิจารณ์เรื่อยมา
เกี่ยวกับอภิมหาโครงการทั้งหลาย เสร็จแล้วมาถึงจุดหนึ่งรัฐบาลก็บอกว่าเรา
ไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับประชาพิจารณ์ ถูกแล้วเพราะว่าในอดีตที่มีคือระเบียบ
สำนักนายกรัฐมนตรีเกี่ยวกับประชาพิจารณ์ 2539 ประมาณนี้ เขาก็เลยไป
ให้กฤษฎีการ่าง ผมดูร่างกฤษฎีกาหลายครั้ง ผมดูแล้วก็กังวลมาก เพราะ
ในนั้นมันจะระบุรูปแบบความคิดเห็น 12 แบบ แปลว่ามีความคิดเห็น 12
อย่างที่ควรรับฟัง เช่นส่งจดหมาย จัดประชุมอะไรแบบนี้ แล้วถ้าสมมติผม
อยากจะไปล้อมทำเนียบ เป็นการแสดงความคิดเห็นแบบหนึ่ง มันก็จะอยู่
นอกฐานอันนี้ ผมรู้สึกว่ามันมีปัญหาเยอะ ผมไม่ค่อยแน่ใจว่าการมีกฎหมาย
เสมอไป มันจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมก้าวเข้าสู่ความเป็นอารยะมาก
ขึ้น

เพราะฉะนั้น ในกรณีนี้ประเด็นสำคัญของมายาคติข้อนี้ ที่บางคน
เรียกร้องให้มีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิคือแฟ่งหรือว่าอารยะขัดขืน ผมคิดว่าเข้าใจ
สาระสำคัญของอารยะขัดขืนผิด เพราะสาระสำคัญของมันก็คือต้องผิด
กฎหมาย

ประเด็นสุดท้ายที่เป็นมายาคติก็คือ เวลาเรียกมันว่า “คือแฟ่ง” ผมไม่
อยากให้เรียกมันว่า “คือแฟ่ง” อาจารย์สมศักดิ์บอกว่าเปลี่ยนได้ไหม อารยะ

ขัดขืนฟังแล้วมันจกกะจี ผมรู้สึกว่ถ้าอะไรที่มันจกกะจีอาจารย์สมศักดิ์ได้
คือดี นี่พูดเพราะแกออกไปแล้ว คือที่น่าสนใจก็คือคำว่า “คือแฟง” มันมี
ปัญหา เวลาเราใช้คำว่า คือแฟงในภาษาไทย กับคำว่า civil disobedience มัน
คือการแปลตรงๆ civil ก็คือแฟง disobedience คือคือ คืออย่างแฟง คราว
หลังก็คืออาญาบ้าง ถ้าใช้คำว่า criminal disobedience ก็อาจจะแปลว่าคือ
อาญานะ แต่ประเด็นไม่ได้อยู่ตรงนั้น ประเด็นมันอยู่ตรงที่ว่า มันมีปัญหา 2
อย่าง

อย่างทีหนึ่ง เวลาเราบอกว่า“คือ” นี่ มันสะท้อนความคิดเชิงลบต่อคน
ที่เป็น เวลาเราบอกว่าอาจารย์สมศักดิ์เป็นคน“คือ” น้อยคนจะคิดว่านี่เป็นคำ
ชม ถึงแม้จะเป็นจริงก็ตาม ในกรณีเดียวกันปัญหาแบบนี้ก็จะป็นพอพูดว่า
คือ แบบเด็กคือมันไม่ค่อยดี ใครอ่านกานนิตก็จะว่ามีบทหนึ่งที่ว่าด้วยเด็กคือ
คือฟังธรรมเท่าไร ก็ไม่เห็นธรรมเสียที ทำนองนี้ ในที่สุดวิ่งไป้วยเลขวิด
ตาย สะดากรรมของเด็กคือ อีกส่วนหนึ่งของปัญหาของคำว่าคือแฟง มัน
เป็นการล้อ concept ไว้ในกรอบของกฎหมาย ผมคิดว่าหน้าที่ก็คือปลด
ปล่อย concept นี้ออกจากกรอบของกฎหมาย มันไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับ
กฎหมายแฟง Civil คำนั้นนี้ มีความหมายอย่างทีผมพยายามจะแปลคือ
อารยะ และผมอยากจะ defend มันในตอนท้ายว่าทำไมผมใช้คำว่าอารยะ
อย่างไร ถ้าเราใช้มันน่าจะนำสังคมไปสู่ความเป็นอารยะมากขึ้น แต่เพื่อให้
สังคมไปสู่ความเป็นอารยะมากขึ้น วิธีการที่มันใช้มีอารยะด้วย เพราะฉะนั้น
มันมีเงื่อนไขของวิธีการใช้อารยะขัดขืนอยู่

เหล่านี้คือมายาคติที่เกิดขึ้นกับกับความเข้าใจ civil disobedience ซึ่ง
มาแปลกันว่คือแฟง ผมยกตัวอย่างทีน่าสนใจมาก คือเหตุการณ์ทีเกิดขึ้นใน
ปี 1962 ในปีนั้น เกิดเรื่องเยอะเยอะเต็มไปหมดแต่ทีน่าสนใจ มี 2 กรณี โดย
เฉพาะคนทีเป็นนักนิติศาสตร์ มันจะมี 2 คดี

คดีหนึ่ง คือเค้าเรียกว่า “คณะกรรมการ 100” มันมีคนอังกฤษและคนอื่น ๆ จำนวน 100 คนไปประท้วง ไปใช้อารยะขัดขืน แล้วก็คล้ายๆ บุกกรุกเข้าไปในเขตทหารซึ่งเป็นกองทัพอากาศ Wethersfield ในอังกฤษ ปรากฏว่าคนเหล่านี้มี 100 คน ในจำนวน 100 คนนั้น มีคนอย่าง Bertrand Russell, ท่าน Lord และดาราย่าง Vanessa Redgrave, มีสาธุคุณอย่าง Michael Scott ซึ่งทำงานในแอฟริกา มีชื่อเสียงมากคนทั้ง 100 นี้ เสร็จแล้วในเวลานั้นมีคนถูกจับ 6 คน คือไม่ได้ถูกจับทั้ง 100 คน ถูกจับขึ้นศาล 6 คน ศาลก็พิพากษาคัดสินว่าคน 6 คน นี้ทำผิดกฎหมายอังกฤษ ด้วยเหตุผลบางอย่างซึ่งเดี๋ยวเราจะพูดถึง

ในปีเดียวกันเดือนพฤษภาคม มีคดีอีกคดีหนึ่งซึ่งระทึกไปทั่วโลก คือคดีตัดสิน Eichmann ถ้าคนสนใจนี้จะมีหนังสือของ Hannah Arendt นักปรัชญาสตรีคนสำคัญชื่อ *Eichmann in Jerusalem* Eichmann เป็นมือขวาหรือเป็นคนสนิทของ Adolph Hitler ในสงครามโลกครั้งที่สอง มีบทบาทสำคัญในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว ข้อกล่าวหาต่อ Eichmann ก็คือฆ่าคนยิวไปประมาณ 5 ล้านคน ตัวเลขนี้ซึ่งใช้กันในสมัยทศวรรษที่ 60 ณ เวลานั้นเราพบว่าในกรณี genocide (ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์) ถ้านับทั้งหมดมีประมาณ 11 ล้านคน ไม่ใช่ 5-6 ล้านอย่างที่บางคนคิด ถ้านับคนอื่นด้วย มีคนยิปีซี มีคนพิการ มีคนเยอรมันเองที่ตายด้วย รวมกันแล้วประมาณ 11 ล้านคน

ในกรณีนี้ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ไม่ใช่ตายในสงครามน่ะครับ คนละเรื่องกัน นี่เป็นกรณีที่รัฐฆ่าคนของตัวเอง ไม่เหมือนกัน ทำสงครามหมายความว่าผมรบกับประเทศอีกประเทศหนึ่งของอาจารย์ศรีประภา แล้วระเบิดคนบ้านใกล้เคียง อาจารย์ศรีประภาอย่างนี้คือการรบ แต่นี่ผมทำร้ายคนในบ้านผมเอง และกระบวนการที่ทำร้ายมันเริ่มจากลิดรอนสิทธิทีละนิดๆ ไปจนกระทั่งสุดท้ายคือเข้าห้องแก๊ส ตัวเลขก็ออกมาอย่างที่เห็น แต่ครั้งนั้นการฟ้องคือ

ประมาณ 5 ล้านคน ที่ผมยก 2 กรณีนี้มาเพราะมันน่าสนใจมาก เดือนพฤษภาคมศาลตัดสิน คือ Eichmann ถูกจับที่อาร์เจนตินา แล้วถูกนำตัวจากอาร์เจนตินาไปขึ้นศาลที่เทลอาวีฟในอิสราเอล เพราะว่าสังหารชาวยิวไป 5 ล้านคน ในที่สุดถูกตัดสินให้แขวนคอประหารกลางเมืองเทลอาวีฟ

เวลาฟ้องอัยการก็ฟ้อง Eichmann แล้วบอกว่า you ทำอย่างนี้ไม่ถูกต้องเถียงของ Eichmann ก็คือฉันเป็นทหาร ทหารมีหน้าที่ obey orders เชื่อฟังคำสั่ง ทหารมีหน้าที่เชื่อฟังรัฐบาลของตัวเอง มีหน้าที่เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาของตัวเอง โจทย์ของ Eichmann ก็คือ “เชื่อฟัง” อัยการและศาลด้วย เพราะในที่สุดศาลตัดสินว่าจำเลยผิดใช่ไหมครับ อัยการและศาลก็เสนอว่าในเวลานั้นเป็นหน้าที่ทางกฎหมายของทหารที่จะปฏิเสธคำสั่ง นี่เป็น argument (ข้อโต้แย้ง) ของอัยการ อัยการบอกพวก you ทำผิด สิ่งที่คุณควรทำคือปฏิเสธคำสั่งเหล่านั้น ก็แปลว่าให้ disobey

เพราะฉะนั้นก็ต้องเห็นนะครับว่าในประเทศไทย ท่านนายฯ ของเราก็ถูกเปรียบเทียบกับตัวละครเยอะแยะไปหมด เดี่ยวเป็น Pirate of Caribbean เดี่ยวเป็น Pink เดี่ยวเป็นอะไรเยอะแยะไปหมด แต่ว่าสิ่งหนึ่งที่คนตั้งข้อสังเกต คือเกรงว่าสังคมไทย ซึ่งมาจากประชาธิปไตยกำลังค่อยๆ คือตอนนี้กำลังจะมีวินประชาธิปไตยด้วยใช่ไหมครับ ก็น่าสนใจว่าต้องมีการถึงจะรู้ว่าอยู่ตรงไหน

แต่ว่าขณะนี้เหมือนกำลังจะบอกว่า เรากำลังไปสู่ภาพของรัฐอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งผมได้พูดไว้ตอนต้นและจะกลับมาตอนท้าย สิ่งสำคัญที่ผมอยากตั้งข้อสังเกตก็คือว่า ในเวลานั้นในเยอรมัน Hitler ก็มาสู่ตำแหน่งโดยการเลือกตั้งเหมือนกัน ขณะการเลือกตั้งแล้วขึ้นมาเป็นผู้นำเยอรมัน เพราะฉะนั้นถ้าถามว่าที่มาของ Hitler มีความชอบธรรมไหม ก็คงต้องตอบว่าใช่มีความชอบธรรม เพราะฉะนั้น argument ของฝ่ายจำเลยต่อศาลในกรณีนี้ก็ฟัง

ขึ้นเหมือนกัน ก็ไม่ได้ยึดอำนาจมา มาตามรัฐธรรมนูญทั้งหลายทั้งปวง มาแล้วก็เปลี่ยนรัฐธรรมนูญไปอะไรก็แล้วแต่ แต่ว่าในขณะที่มามันถูกต้องในความเห็นของคนเหล่านี้ จะเชื่อโดยความบริสุทธิ์ใจหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่ข้อถกเถียงเค้าเป็นแบบนี้

ศาลและอัยการกำลังบอกว่า เป็นหน้าที่ของทหารที่จะต้อง disobey เป็นหน้าที่ทางกฎหมายด้วยนะครับที่จะต้อง disobey มีความรับผิดชอบตามกฎหมายที่จะไม่เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาทางการเมืองและการทหาร นี่เป็นภาษาของเขา ในทางกลับกัน คน 100 คนและ 6 คนที่ถูกจับในอังกฤษ เหตุการณ์เกิดขึ้นใกล้ๆ กัน แล้วถูกตัดสินในศาล ศาลกลับตัดสินลงโทษ คน 6 คนเหล่านี้ตามกฎหมายอังกฤษ เหตุผลก็คือเพราะคน 6 คนนี้จะผิดกฎหมายคือในกรณีของ Eichmann และพรรคพวก ศาลโลกเรียกร้องให้ทหารเยอรมันปฏิเสธกฎหมาย ทำก็ต้องผิควินัยแน่ ก็คือปฏิเสธกฎหมายว่านั่นเถอะ

แต่ในอีกกรณีหนึ่งคน 100 คนไปประท้วงอาวูรนิวเคลียร์ ละเมิดกฎหมายเข้าไปในฐานะทัพ กลับถูกตัดสินว่าผิด เวลาไปพิจารณาใน House of Lords เวลาจำเลยเขาอุทธรณ์ เขาวิ่งไปสภานิติบัญญัติ สภานิติบัญญัติให้เหตุผลแบบเดียวกันว่าคนพวกนี้ละเมิดกฎหมาย เพราะฉะนั้นต้องโดนลงโทษ เพราะฉะนั้นทั้งสองกรณีมันน่าสนใจมาก ในกรณีหนึ่งพยายามจะบอกว่าควรจะต้องละเมิดกฎหมายนะถึงจะถูก แต่ในอีกกรณีหนึ่งก็ละเมิดกฎหมายเลยผิด มันน่าสนใจมากและในศาลเวลานั้นปี 1962 เวลาที่เขาเรียกพยานขึ้นมา มีพยานหลายคน พยานบางคนก็พยายามยกมือแล้วบอกว่า เพราะคดี Eichmann มันเกิดก่อน มันตัดสินเดือนพฤษภาคม ส่วนคดีนี้ในศาลเดือนกุมภาพันธ์ แล้วเรื่อยมาถูกตัดสินประหารเดือนมิถุนายน

ที่สำคัญก็คือพยายามจะเปรียบเทียบ 2 คดีนี้ พอลจะเปรียบเทียบ ศาลหยุดไม่ยอมให้พูด พอลจะอธิบายว่าเขาไม่มันคือ civil disobedience เป็นอารยะขัดขืน เป็น non-violence ศาลไม่ยอมให้พูดต่อ แล้วบอกว่าพยายามกำลังจะมาให้การและกำลังจะมาเลคเชอร์เรื่องสันติวิธีในศาล ศาลไม่ต้องการ พยานคนนั้นชื่อ Jean Sharp คนหนึ่งในหลายคนที่เป็นไปพยานในคดีนั้น น่าสนใจมากที่ศาลไม่ยอม

คำถามผมประการที่สอง อารยะขัดขืนที่ว่า ตกลงจะให้ขัดขืนหรือไม่ให้ขัดขืน ขัดขืนแล้วเป็นอารยะ หรือไม่ขัดขืนแล้วเป็นอารยะ สังคมการเมืองคิดอะไรกับมันในกรณีอย่างนี้ ผมใส่ประเด็นรองอันหนึ่งไว้คือ มาตรา 65 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2540 ซึ่งในความเห็นของคนทำงานสันติวิธี เป็นมาตราที่พิสดารและน่าสนใจที่สุดในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพราะเป็นมาตราซึ่งบอกให้ประชาชนชาวไทยใช้สันติวิธี

มาตรานี้มีข้อความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้” น่าสนใจมาก เพราะนี่กำลังบอกว่า ถ้ามีการรัฐประหาร ให้ใช้สันติวิธีเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ ก็แปลว่าถ้ามีใครสักคนรัฐประหาร ลูกขึ้นมานิติรัฐธรรมนูญนี้ทิ้ง แล้วสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ขึ้นมา แล้วก็บอกว่าให้ทำตามนี้ เราก็ต้องไม่เชื่อ คนซึ่งถืออำนาจรัฐ ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาตรา 65 ในกรณีนี้ จุดที่น่าสนใจคือรัฐธรรมนูญไทยจะระบุลงไป ถ้าอย่างนี้ก็เกิดคำถามว่า ความชอบธรรมมันมาจากเพียงที่มาเท่านั้นหรือ หรือกฎหมายและนโยบายต่างๆ มันอาจถูกตรวจสอบได้ว่า ตกลงมันเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม ตกลงมันยังมีที่ว่างให้เรา obey หรือไม่ obey ไหม หรือเอาแค่นี้ ซึ่งก็น่าสนใจมีคนบอกว่าสิทธิในการ

หมูนมก็ยังมียอยู่ การคัดค้านต่างๆ ก็ยังมีอยู่ ก็เป็นส่วนหนึ่งซึ่งน่าจะพิจารณา
กัน

ในปัญหาทางปรัชญาเกี่ยวกับอารยะขัดขืนมีหลายข้อ ผมอยากจะยก
งานสำคัญ 3 ชิ้น ซึ่งเป็นฐานของการคิดเรื่องอารยะขัดขืนซึ่งผมถือว่าคลาส
สิกที่สุด แนนอนชิ้นที่ 1 คือ *ใครโต บทสนทนาระหว่างโสกราตีสกับใคร*
โต และ *โสกราตีสกับ The Law* อยู่ในนั้นสั้นๆ เท่านั้นเองแต่สำคัญมาก งาน
ชิ้นที่ 2 ที่สำคัญคืองานของ Henry David Thoreau พจนา จันทรสันติ แปล
ว่า “ด้านอำนาจรัฐ” อยู่ในความเรียงสี่ชิ้น ทั้งสองมียอยู่ในภาคภาษาไทย งาน
ชิ้นที่ 3 บังเอิญยังไม่มีในภาคภาษาไทยคือ จดหมายของ Martin Luther
King Junior “*Letter from Birmingham City Jail*” จดหมายจากคุกนครเบอร์
มิงแฮม ที่น่าสนใจทั้ง 3 ชิ้นคือเป็นบทสนทนา เป็นความเรียงและเป็นจด
หมายซึ่งมีที่มาจาก “คุก”

แปลว่าคนเขียนอยู่ในคุก ยกเว้นกรณีของธอโร ซึ่งเขียนหลังจากที่
ออกจากคุกแล้ว แต่อยู่ในคุกคืนหนึ่ง 3 คนนี้อยู่ในคุกเวลาไม่เท่ากัน ด้วย
เหตุผลที่ต่างกัน โสกราตีสอยู่ในคุกไม่นาน เพราะได้โทษประหารชีวิตไป
เสร็จแล้วก็ไปกินยาพิษที่ชื่อว่า เฮมล็อก มีใครก็ไม่ว่ารู้จุดสำคัญตั้งชื่อร้านอาหาร
ว่าเฮมล็อก อยู่แถวนี้ คนที่ไปบางทีก็ไม่ว่าไปร้านเฮมล็อก เขาจะเสิร์ฟยาพิษ
คุณนะ แต่เขารู้นะเขาถึงตั้ง ถ้าเช่นนั้นก็น่าสนใจว่ารู้แล้วถึงตั้ง คนกินต่าง
หากบางทีไม่รู้ อันนี้ก็เป็นกรณีของโสกราตีสนะ ซึ่งในที่สุดตาย

ในกรณีของเฮนรี เดวิด ธอโร อยู่ในคุกเพียง 1 วัน คนที่ปากจัดก็
วิจารณ์ ธอโรว่า หนอยแ่นะอยู่ในคุกแค่ 1 วันเขียนซะเป็นวรรคเป็นเวร
ว่าธอโร มีบทละครอะไรเกี่ยวกับธอโร แต่ธอโรมีประเด็นหลายประเด็นที่
สำคัญ ส่วน Martin Luther King นั้นก็เขียนตอบโต้กับนักบวชที่ไม่เห็นด้วย

ที่ Martin Luther King ทำเดินขบวนเรียกร้องคัดค้านให้ไม่มีการแบ่งแยกคนต่างสีผิว แต่ว่าทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในยุคด้วยกัน

ผมอยากตั้งประเด็นทางปัญหาปรัชญาสองสามประเด็น จากแต่ละเรื่อง อันที่หนึ่งน่าสนใจมากเพราะว่าถ้าใครอ่านปรัชญากรีก โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าวาระสุดท้ายของโสกราตีส มันจะมีงานสำคัญๆ เป็นบทสนทนาติดต่อกัน 3 ที่จริง 4 บท บทที่หนึ่งคือ ยูไซโฟร บทที่สองคือ อโพโลจี บทที่สามคือ ไครโต อีกบทหนึ่งซึ่งหลายคนบอกว่ายิ่งสำคัญใหญ่คือ เฟรโด เป็นชีวิตหลังความตาย ปัญหาวิญญาณอะไรก็ว่าไป

ยังไปก็ตาม ไครโตมันเกิดขึ้นภายหลังโสกราตีสแก่คิดในศาล พอแก้คดีเสร็จแล้วโสกราตีสก็ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิต ในขณะนั้นก่อนที่จะถูกพิพากษา ระบบศาลเอเธนส์ตัดสินสองครั้งในเวลาเดียวกัน ครั้งแรกตัดสินว่าสิน แล้วบอกว่าจำเลยจะผ่อนเบาไหม ยอมหยุดไหม ไปที่อื่นไหม โสกราตีสทำแบบนี้ไม่ถูก เลิกเถอะ ถ้าเลิกแล้วจะดี โสกราตีสบอกอะไรทำไม่ถูก สิ่งที่เราควรให้ผมคือให้รางวัลผม ไม่ใช่ขอให้ผมหยุด พอศาลฟังแล้วตัดสินครั้งที่สองก็เลยตัดสินประหารชีวิตเลย จะเนรเทศโสกราตีสบอกไม่ไป ให้หยุดก็ไม่หยุด หมายถึงหยุดสอน หยุดทำสิ่งที่ตัวเองทำ

เพราะฉะนั้น ในอโพโลจี มันเห็นชัดว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างปรัชญาเมธีกับนครรัฐ เป็นการปะทะกัน ระหว่างคนซึ่งเชื่อว่าชีวิตต้องถูกตรวจสอบ สังคมการเมืองต้องถูกตรวจสอบกับนครรัฐซึ่งมีระเบียบของตัว และเชื่อว่าได้ให้อะไรกับคนมากแล้ว ไม่ควรจะต้องมาตรวจสอบในระดับพื้นฐานแบบนี้ ถ้าจะตรวจสอบก็ตรวจสอบในระบบ โสกราตีสไม่ยอม พอมาถึงไครโต ถูกเพื่อนก็มาบอกว่าหนีเถอะ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้คนก็ถามว่าทำไมมันขัดกันล่ะ เวลาอยู่ในอโพโลจี โสกราตีสบอกว่าไม่ต้องทำตามสิ่งที่รัฐต้องการ แต่พามาในไครโต

โสกราตีสบอกว่าต้องทำตามกฎหมาย จะชวนหนีก็ไม่เอา โสกราตีสบอกว่า
ชวนหนีเป็นการละเมิดกฎหมาย คิดสินบนขามไม่เอา เป็นความผิด

แต่อย่างไรก็ตามในเอเธนส์ขณะนั้น ใครโอบอจะคิดสินบนอะไรนี้
โสกราตีสบอกไม่เอาหมด ไม่ต้องการละเมิดกฎหมาย คนที่ถามว่าทำไมใน
กรณีหนึ่งยอมละเมิด ทำไมในกรณีหนึ่งไม่ยอมละเมิด ทำไมมันขัดกัน ที่
จริงไม่ใช่ ถ้าพูดอย่างตรงที่สุด ผมจะเรียนว่า เหตุผลที่ทำให้การด้าน
กฎหมาย หรือการใช้อารยะขัดขืนมีประสิทธิภาพ มันอยู่บนเงื่อนไขของการ
เคารพกฎหมายต่างหาก หมายความว่าถ้าตลอดชีวิตคุณไม่เคยเคารพ
กฎหมายเลย คุณทำอารยะขัดขืนไม่ได้หรอก สมมติคุณเป็นโจร แล้วคุณ
ปล้นจี้เขาตลอด คุณหลอกหลวงเค้าตลอด คุณทำผิดกฎหมายทุกเรื่องที่เกิดขึ้น
แต่พอมีอะไรเกิดขึ้นบอกผมขอให้อารยะขัดขืน มันทำไม่ได้ อย่างน้อยสิ่งที่
เกิดขึ้นในขณะนั้น คุณก็เป็น criminal คนหนึ่งหรืออย่างน้อยมี record ของ
การเป็น criminal ไม่มีทางบอกได้เลยว่าสิ่งที่你会จะทำต่อไปนี่คืออะไร

ในกรณีของโสกราตีส มันบอกได้ชัดเจนว่าคนๆ นี้ มันไม่เคยละเมิด
กฎหมายนะ มันละเมิดกฎหมายในกรณีนั้นมาตลอด แต่จริงๆ แล้วมันยอม
ทำตามกฎหมายอันใหญ่ สิ่งที่ไม่ยอมก็คือสิ่งที่โสกราตีสเห็นว่ามันผิดจาก
สิ่งซึ่งโสกราตีสบอกว่ามันเป็นมโนธรรมของตัวเอง สิ่งที่เป็นความเชื่อของตัวเอง
เป็น philosophy ของตัวเองบางอย่าง จริงๆ ไม่ใช่ครั้งแรกที่โสกราตีสทำแบบนี้
เพราะฉะนั้นเงื่อนไขที่น่าสนใจก็คือว่า คล้ายๆ กับว่าการละเมิดกฎหมาย
และการทำตามกฎหมายมันเชื่อมโยงกันอยู่

ผมเลยตั้งข้อสังเกตว่าอารยะขัดขืนกับการยอมรับอำนาจรัฐนี้ โสกรา
ตีสยอมรับอำนาจของเอเธนส์ แต่โสกราตีสเห็นว่าเอเธนส์ทำผิด แล้วก็
เปรียบตัวเองว่าตัวเองเหมือนไรบนหลังม้า แล้วก็อธิบายว่าความเป็นไรของ
ตัวคือต้องกั๊กม้า ให้ม้ารู้สึก ปัญหาที่มีอยู่ว่า อย่างนี้ก็แปลว่า ไรอาศัยม้า ใน

ขณะเดียวกันก็กัดม้ด้วย พอมาถึงไครโต โสกราตีสก็เห็นว่าอะไรที่เกิดขึ้น
อาศัยม้ามตลอด กฎหมายถามว่าใครเป็นคนเลี้ยงดูเจ้า โสกราตีสก็ตอบว่า
กฎหมาย ใครเป็นคนส่งเรียนหนังสือก็กฎหมาย ใครให้แต่งงาน กฎหมาย
คือหมายความว่ามันผ่านกระบวนการกฎหมายหมด เพราะฉะนั้นมาถึงวัน
หนึ่ง จะบอกว่าไม่เอาด้วยมีสิทธิอะไร

โสกราตีสก็ตอบว่าพื้นฐานเราไม่ตอบแทนความชั่วด้วยความชั่ว
ความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐของคนที่ใช้อารยะขัดขืนน่าสนใจมาก ไม่ใช่
ปฏิเสธนะ ถ้าคิดจากโสกราตีสนี่ไม่ใช่ซะครับ

งานชิ้นที่สองคือ “ด้านอำนาจรัฐ” พงนา จันทรสันติเป็นคนแปล และ
มันพิมพ์หลายปีมาแล้ว ราคา(หนังสือ)มันถูกมาก 70 กว่าบาทเอง หนังสือ
คลาสสิก บทความแรกที่พูด ก็พูดเรื่องด้านอำนาจรัฐ ประเด็นของธอโรก็คือ
ธอโรพยายามจะบอกว่ารัฐในความเห็นของธอโร ควรจะเป็นรัฐที่เล็ก รัฐ
บาลที่ดีในความเห็นของ ธอโร คือรัฐบาลซึ่งปกครองน้อยที่สุดหรือไม่ปก
ครองเลย ในความเห็นของธอโร มนุษย์มีศักยภาพที่จะโตของตัวเองได้ ไม่
ต้องอยู่ใต้รัฐก็ได้ ธอโรอธิบายหลายครั้งว่าพอออกจากคุกแล้วไปทำอะไรอะไร
ทำนองนี้ครับ ออกนอกเมืองไปสักพักหนึ่ง เพียงครู่เดียวก็มองไม่เห็นรัฐ
แล้ว ห่างไปสองสามไมล์ก็ไม่เห็นรัฐแล้ว เพราะฉะนั้นธอโรเห็นว่าถ้าปล่อย
มนุษย์ไว้ในสภาพปกติ มนุษย์จะก้าวหน้าได้ดีมาก แต่บางครั้งรัฐเป็นตัวกีด
ขวางความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ เพราะฉะนั้นรัฐอย่ายุ่งกับปัจเจกชนมาก
นัก ยิ่งในกรณีนั้นรัฐทำผิดหลายอย่าง ธอโรเข้าคุกเพราะธอโรปฏิเสธที่จะ
จ่ายภาษี ธอโรปฏิเสธที่จะจ่ายภาษี เพราะธอโรเห็นว่า รัฐอเมริกาวลานั้นทำ
ผิดเรื่องใหญ่ 2 เรื่อง เรื่องแรกปัญหาทาส เรื่องที่สองคือเรื่องแมกซิโก
สงครามที่จะทำกับแมกซิโกเป็นสงครามที่ธอโรเห็นว่าไม่ชอบธรรม เพราะ
ฉะนั้นธอโรก็ไม่ยอมจ่ายภาษี เขาก็จับธอโรไปเข้าคุก ธอโรก็อยู่ 1 วัน ใน

นั่นก็เขียนอธิบายว่า คุณเป็นอย่างไร คุยกับใครเยอะแยะไปหมด แล้ววันรุ่งขึ้นก็มีคนมาจ่ายค่าปรับให้ รอโรก็ออกมาจากคุก สำหรับรอโรก็ถือว่าเป็นการแสดงออกของเขาในฐานะ individual (ปัจเจก) อาจจะไปถึงขั้นว่า ถ้าคนๆ หนึ่งก็พอแล้ว รัฐอาจจะไม่สามารถทำอะไรกับคนๆ นั้นได้ ไม่จำเป็นเลยที่ตัวเองจะต้องมาอยู่กับรัฐในลักษณะแบบนี้

งานชิ้นที่ 3 คือจดหมายของ Martin Luther King Junior จดหมายจากคุกเบอร์มิงแฮม ประเด็นสำคัญของ Martin Luther King Junior คือกำลังบอกว่าการปฏิบัติตามกฎหมายสำคัญ แต่กฎหมายมีทั้งกฎหมายซึ่งยุติธรรม และกฎหมายซึ่งไม่ยุติธรรม มนุษย์ควรจะทำตามกฎหมายซึ่งยุติธรรม และไม่ควรจะเชื่อฟังกฎหมายซึ่งไม่ยุติธรรม มันยังมีข้อกล่าวหาซึ่ง NGOs ไทยโดนบ่อยๆ พวกนั้นก็บอกว่าเป็นคนนอกอย่ามายุ่ง ข้อกล่าวหาแบบนี้เคยได้ยินซ้ำๆ ใหม่ มายุ่งอะไรกับเรื่องของชาวบ้าน อะไรทำนองนี้ Martin Luther King Junior ก็อธิบายว่าในที่สุดในฐานะที่เป็นคริสเตียน เป็นคนด้วยกัน สำคัญอย่างไร ทำให้ถึงต้องมาเกี่ยวข้อง ก็คล้ายๆ กับที่รอโรบอก

รอโรบอกว่ามันยากก่อนที่จะเป็นเค้าใช้คำว่า subjects ผมอยากจะเรียกว่า “ไพร่บ้าน” เพราะว่าในกรณีของสหรัฐอเมริกา แต่ในกรณีของ Martin Luther King Junior ไม่เพียงแต่คัดค้านกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม แต่ยังรวมผู้คนด้วย และเรียกร้องให้คนผิวดำมีสิทธิมีเสียง ในที่สุดก็ถูกจับ ปัญหาที่ Martin Luther King พูดก็คือกฎหมายบางข้อไม่ยุติธรรม ทั้งหมดนี้ก็คือการใช้อารยะขัดขืนในกรณีที่แตกต่างกัน ผมขอไม่ลงไปในรายละเอียดเพราะเวลานี้น้อย และงานในภาษาไทยมีแล้ว แต่มันมีจดหมายอีกฉบับซึ่งไม่ค่อยได้เห็นกัน และในแง่ของอารยะขัดขืนอาจจะเป็นจดหมายที่สำคัญมากฉบับหนึ่ง คือจดหมายของมหาตมะคานธีถึง Viceroy Erwin วันที่ 2 มีนาคม 1930

จดหมายของคานธีถึง Erwin หลายคนที่สนใจประวัติศาสตร์เอเชียใต้ หรือประวัติศาสตร์อินเดีย หรือสันติวิธี ก็คงจะรู้ว่า 1930 เป็นปีที่เกิดการเดินทางละเมิดกฎหมายภาษีเกลือ ยิ่งใหญ่มาก เป็นการต่อสู้เชิงอารยะขัดขืนของคานธีที่ยิ่งใหญ่มากสำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง สำหรับหลายคนซึ่งอาจจะไม่คุ้น ผมจะเล่าสั้นๆ เวลานั้นอินเดียอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ อังกฤษก็ออกกฎหมายประหลาดๆ รวมทั้งกฎหมายบอกว่า ถ้าคุณจะทำเกลือคุณต้องเสียภาษีให้รัฐบาลอังกฤษ ซึ่งมันเป็นกฎหมายที่ตลกมาก ถ้าคุณอยู่ริมทะเล คุณก็เอาน้ำทะเลมาทำเกลือ อันนี้มันกระทบชีวิตของผู้คนมาก คานธีก็คิดว่า จะประท้วงรัฐบาลอังกฤษอย่างไร แน่นอน คานธีไม่ได้คิดแต่เฉพาะเรื่องภาษีเกลือ แต่โจทย์ของคานธีคือทำอย่างไรให้จักรวรรดินิยมอังกฤษออกจากอินเดีย ก็ตั้งใจว่าจะดูเอาเรื่องอะไรดี คิดไปคิดมา เขาเกลือนี้แหละ ทำไมเกลือสำคัญ คานธีก็บอกว่า ถ้าจะตอบอย่างกานเดียนสักหน่อยนี่คือ เสียขายที่อังกฤษไม่เก็บภาษีอากาศ หรือภาษีนํ้า ถ้าเก็บภาษีอากาศหรือภาษีนํ้า ผมคิดว่าคานธีจะต่อต้านภาษีพวกนั้นแหละ เพราะคานธีอธิบายในจดหมาย ไม่ใช่จดหมายฉบับนี้นะ ว่าสิ่งที่คนจนเค้าใช้มากที่สุดในการปรุงอาหารก็คือเกลือทั้งนั้นแหละ ผิดจากอากาศและนํ้า ก็มีเกลือนี้แหละ แล้วมาเก็บภาษีเขาและอื่นๆ ที่เขาทำได้เองด้วย มันเกินไป ความไม่เป็นธรรมมันเห็นชัด คานธีก็ชวนคน แล้วก็วางแผนละเอียด ใครที่คิดว่าสันติวิธีต้องบำเพ็ญตะบะไม่ใช่ อย่างนั้นเลยนะครับ คานธีคิดว่าแผนทำยุทธศาสตร์ตัดสินใจโดยละเอียดว่าควรจะทำอย่างไร ส่งทีมไปทำ research ก่อน ลงไปทำโดยละเอียด ต้องใช้เงื่อนไขในการทำงานเยอะ ผมพูดเรื่องเหล่านี้ในที่อื่นเยอะแล้ว คงจะไม่ลงไปในรายละเอียดอีก

แต่ในจดหมายฉบับนั้นพูดไว้หลายเรื่อง ที่สำคัญคือสิ่งต่อไปนี้ เขาบอกว่าถึงแม้การปกครองอังกฤษ นี่คือจดหมายที่ส่งไปให้ Viceroy ภาษา

ไทยเรียกว่าอะไร อุปราชอังกฤษประจำอินเดีย ส่งไปเตือนนะว่ากำลังจะใช้
อารยะขัดขืนแล้วนะ ในจดหมายบอกว่าการปกครองของอังกฤษจักรวรรดิ
นิยมนี้ เราสาปแช่งนะแต่เราผู้คัดค้านอังกฤษไม่ได้เจตนาจะทำร้ายคน
อังกฤษแม้สักคนเดียว คานธีเขียนจดหมายนี้ข้อที่หนึ่ง

ข้อที่สองทำให้เห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับเกลือ เป็นความไม่เป็นธรรมทาง
เศรษฐกิจอย่างยิ่ง คุณรังแกคนจนที่เป็นส่วนใหญ่ของประเทศ ในเวลานั้น
กว่า 300-400 ล้านคน คุณรังแกเขาในสิ่งที่เขาเจ็บ มันมากเกินไป นอกจาก
นั้นอธิบายว่าในการใช้กำลังหรือการใช้พลังในครั้งนั้นก็ไม่ใช่ความรุนแรง
พูดชัดเจนว่าจะเป็นสันติวิธีและเป้าหมายที่สำคัญ ก็ไม่ใช่แค่เพียงจะบอกว่า
ประเด็นปัญหาคืออะไร แต่คานธีทะเยอทะยานพอสมควร เขาบอกว่าอยาก
เห็นการเปลี่ยนแปลงความคิดของคนอังกฤษ มุ่งไปที่ conversion คือการ
เปลี่ยนแปลงแนวคิดของคนอังกฤษ สิ่งเหล่านี้ถ้าขึ้นไม่ทำความรุนแรงหรือ
สิ่งอื่นๆ ก็จะตามมา ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แล้วคานธีก็บอกเลยว่าจะเริ่ม
ตั้งแต่วันนี้ นะ แล้วก็ให้รายละเอียดบอกสถานที่บอกเวลาเสร็จเรียบร้อย ผม
เข้าใจว่ากระบวนการเดินทางครั้งนั้นประมาณ 20 กว่าวัน ตอนแรกแกคิดว่า
4 วัน แต่อย่าเลย 20 กว่าวันคงจะได้เยอะๆ มันจะได้เป็นข่าว แล้วก็เรียกนัก
ข่าวมาหมด ผมล่ะอดนึกไม่ได้ว่า ถ้าคานธีมีมือถือจะเกิดอะไรขึ้น สมัยนั้น
ไม่มีอะไรเลยนะ แล้วก็ใช้ด้วยวาจา ถ้าคานธีมีมือถือน่าสนใจมากกว่าจะทำ
อะไรได้มากนักแค่นั้น แต่ในเวลานั้นนอกจากทำทั้งหมดนี้แล้ว เขียนจด
หมายเล่าให้ท่านลอร์ดทราบดีเรียบร้อยว่ากำลังจะประท้วงแล้วนะ กำลังจะใช้
อารยะขัดขืนแล้วนะ ที่น่าสนใจประการสุดท้ายก็คือว่า วิธีส่งจดหมายก็น่า
สนใจคือไม่ได้ใช้ไปรษณีย์ ให้คนอังกฤษหนุ่มคนหนึ่งซึ่งทำงานกับอาศรม
ของคานธีถือจดหมายด้วยมือไปให้ Erwin

มีนัยยะสำคัญมาก เพราะมันบอกอะไรหลายอย่าง บอกความจริงใจทั้งหมด เห็นไหมคนอังกฤษเป็นเพื่อนก็มีนะ ว่าไม่ต้องการทำร้ายคนอังกฤษแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นกฎหมายมันไม่เป็นธรรมจริงๆ นะ ลองคิดดู ผลักให้ Erwin เจอปัญหาแบบนี้ ทูตของคานธีเป็นคนอังกฤษ แสดงให้เห็นว่าแนวคิดต่างๆ ไป รัฐนี้มันเป็นผืนึกแข็ง คานธีไม่เคยเชื่อภาพนี้เลย มีช่องว่างมีจุดอ่อนมีรายละเอียดเยอะแยะซึ่งดึงหรือสัมพันธ์กันได้ ก็ใช้คนอังกฤษเข้าไปส่งจดหมายนี้ จดหมายนี้ก็พื้นฐานอันหนึ่งของ civil disobedience ของคานธี ซึ่งครั้งนั้นประสบความสำเร็จอย่างมหาศาลเพราะว่าถูกจับกันเต็มเลย จับเสียจนคุกล้น ในที่สุดเมื่อคานธีถูกจับ พวกสมาชิกรพรรค Congress พวกนักการเมืองก็ลงมา ละเมิดกฎหมายหมดก็เลยถูกจับหมด ก็เต็มไปด้วยหมดเลย แต่มันไม่เลิกใจครับ คนมันก็ยอมถูกจับกัน ทีนี้ก็เข้าไปอยู่ในคุกก็มีความสุขดี ทีนี้ก็เข้าไปจัด organize อะไรทั้งหลายในคุก คนมันเยอะ ในที่สุดกฎหมายนี้ก็ถูกตรวจสอบ เข้าใจว่าตอนท้ายก็ถูกยกเลิกไปด้วย

ประเด็นที่ 4 ดูจากความคิดเห็นในทางปรัชญาหรือปัญหาที่ผมเอ่ยมาทั้งหมดแล้ว ผมสรุปว่าเวลาคิดถึงอารยะขัดขืน คงต้องคิดถึงอารยะขัดขืน โดยให้ความสำคัญกับบริบทด้วย เวลาไปดูงานเขียนซึ่งวิพากษ์วิจารณ์อารยะขัดขืน ซึ่งมีอยู่หลายสำนัก หลายสำนักก็จะวิพากษ์วิจารณ์อารยะขัดขืน แต่ข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่น่าสนใจมาก เช่นเขาจะบอกว่าบอกให้นับถือกฎหมายที่เป็นธรรมหรือ เป็นธรรมแปลว่าอะไร น่าสนใจในทางปรัชญาเพราะใน 2 - 3 พันปี ว่า justice คืออะไร เพราะฉะนั้นมันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องประหลาด ผมคิดว่าอีกพันปีต่อไปก็ยังตอบไม่ได้ เวลาตอบได้ต่างหากที่เป็นปัญหา

อันที่ 2 มองว่าการทำแบบนี้มันเป็นการท้าทายกฎหมาย แล้วอะไรจะเกิดขึ้น เหมือนข้อกล่าวหาของอัยการกรณีคดีที่อังกฤษในปี 1962 อัยการบอก

กว่าคุณทำแบบนี้ในที่สุดคุณทำให้คนไม่เชื่อกฎหมาย ถ้าคนทำตามคุณหมด คนก็ไม่เชื่อกฎหมาย แล้วรัฐจะอยู่อย่างไร สังคมก็จะพินาศกันหมด ข้อกล่าวหาว่ามันก็จะเป็นแบบนี้ ที่จริงปัญหาแบบนี้คนรักก็เคยเจอ เพราะว่าตอนที่จะใช้อารยะขัดขืน คนก็เขียนจดหมายมาบอกว่าอย่าทำ ทำแล้วมันจะเกิดปัญหาเยอะ ประเทศจะกลายเป็นอนาธิปไตย จุดสำคัญก็คือ ถ้าใช้อารยะขัดขืนสิ่งที่เกิดขึ้นหรือผลสำคัญที่สุด มันก็คือขัดขืนอย่างเดียวไม่อารยะ มันจะมีแต่ disobedience มันไม่ civil อันนี้ก็เป็นข้อถกเถียง

หรือบางคนก็ยกตัวอย่างว่าในกรณีของ Martin Luther King นี่ อารยะขัดขืนมันแก้ปัญหารอง ปัญหาโครงสร้างใหญ่ไม่แก้ ถ้าจะแก้โครงสร้างใหญ่ต้องปฏิวัติ ถ้าจะเลือกกันระหว่าง Martin Luther King กับ Malcolm X ในระยะแรกนี่เลือก Malcolm X ดีกว่า เพราะตัดเค็ดขาดไม่เอากับรัฐเลย และอันสุดท้ายที่เป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์ก็คือ Herbert Sterring ตั้งคำถามกับชอโรว่าพูดคินกรอโรนี่ปี 1848 เน่จริงมาพูดปี 1931 สิ พูดกับ Hitler สิ แล้วใช้อารยะขัดขืนกับ Hitler สิ อารยะขัดขืนมากน้อยแค่ไหน ทศนะแบบนักหนังสือพิมพ์ไทยชอบมาก ชอบตั้งคำถามประเภทแบบนี้ ความเห็นของ Herbert Sterring นักปรัชญาคณนี้ในความเห็นผมแปลว่าไม่เข้าใจ civil disobedience เอาเสียเลย ไม่เข้าใจเพราะว่าอารยะขัดขืนไม่ได้เท่ากันสันติวิธีในทุกสถานการณ์ อารยะขัดขืนคือสันติวิธีซึ่งทำงานในบริบทเฉพาะอย่างหนึ่ง บริบทเฉพาะนั้นคือบริบทซึ่งบางคนเรียกว่ามี near just society คือไม่ใช่สังคมที่เป็นธรรมคือสังคมที่โกลัๆ จะเป็นธรรม เหตุผลก็คือว่าสังคมที่ยุติธรรม 100 % มันไม่มี แต่คงจะใช่ว่าไม่ได้ในสังคมที่เป็นเผด็จการจริงๆ เลย

เพราะฉะนั้น civil disobedience ไม่มีที่อยู่หรือกรับใน Hitler เยอรมัน ผมไม่เห็นด้วยกับคานธีบางเรื่อง คานธีบอกว่าถ้าเจอกับ Hitler จะทำอย่างไร เวลาที่ระเบิดลงมา บอกก็ถอยถอยถอยมันสิ ผมก็ไม่เห็นด้วย แต่

ขณะเดียวกัน ก็ต้องทำความเข้าใจว่าฐานะหรือตำแหน่งแห่งที่ของ civil disobedience มันขึ้นต่อบริบท และบริบทที่สำคัญสำหรับอารยะขัดขืนที่มันทำงานได้ คือบริบทของสังคมซึ่งเป็นแบบนี้คือ near just society อันนี้เป็นทัศนะของ John Rauk นักปรัชญาสำคัญของมหาวิทยาลัย Harvard ที่เขียนเรื่องทฤษฎีความยุติธรรม หมายความว่าอย่างไร หมายความว่าสมมติวันนี้คุณกระโดดเข้าไปในพม่า แล้วคุณไปรวมตัวผู้คน แล้วคุณบอกจะใช้อารยะขัดขืนกับรัฐบาล SPDC ของรัฐบาลพม่า แล้วถามว่ามันจะเวิร์คไหม ไม่เวิร์คหรอกเพราะมันไม่มีที่อยู่ เพราะว่ามันไม่ใช่เรื่องนี้ ตัวมันทั้งอันมันไม่เป็นธรรมอยู่แล้ว ในกรณีของพม่ามันได้อำนาจมาโดยการยึด 1988 มันขโมยอธิปไตยจากฝ่ายซึ่งชนะในครั้งนั้นคือ NLD เพราะฉะนั้นในกรณีนี้มันไม่สามารถพูดถึงอารยะขัดขืนในบริบทนั้นได้ หมายความว่าอารยะขัดขืนมีบริบทซึ่งชัด ด้วยเหตุนี้ผมจึงคิดว่า ณ วันนี้ปัญหาในสังคมไทยอาจจะต้องคิดเรื่องนี้มากขึ้น เนื่องจากว่าอารยะขัดขืนมันต่างจากสันติวิธีในสายอื่น สันติวิธีในเซทใหญ่ของมัน มันเป็นการต่อสู้กับปัญหาความชอบธรรม อารยะขัดขืนมันเป็นการบอกว่าโครงใหญ่มันอาจจะมีความชอบธรรมอยู่ แต่มีปัญหาในนั้นซึ่งต้องแก้ อันนี้มันคนละอันกัน ถ้าถามว่าอารยะขัดขืนใช้ในสังคมพม่าได้ไหม ผมตอบว่าไม่ได้ ในไลบีเรีย ได้ไหม-ตายหยังเขียดคนละบริบทนะครับ แต่ว่าถ้าใช้ในอังกฤษ ณ วันนี้น่าสนใจ เพราะฉะนั้นมันมีคุณลักษณะอย่างไร

คุณลักษณะของอารยะขัดขืนซึ่งผมเรียกว่าเป็นสันติวิธีในบริบทของรัฐ ประชาธิปไตยหรือใกล้เคียง มี 3-4 ข้อ

- ประเด็นที่หนึ่ง คือใช้สันติวิธี ซึ่งไม่ก่ออันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน
- ประเด็นที่สอง คือมีวินัยและเป็นระเบียบในการแสดงออก

ประเด็นที่สาม เป็นปฏิบัติการสันติวิธีที่เปิดเผยและเป็นสาธารณะ ได้
คืนก็ไม่ได้ ปิดลับก็ไม่ได้ ในกรณีของคานธี ก่อนจะทำเขียนจดหมายบอก
ศัตรูก่อนว่าจะทำ และทำอย่างนี้ เริ่มที่นี้ ไม่ได้บอกทั้งหมดแต่บอกว่าเริ่มที่
ไหน จะทำอย่างไร

ประเด็นที่สี่ ปฏิบัติต่อฝ่ายตรงข้ามด้วยไมตรี ที่สำคัญคือให้ความ
เคารพต่อเสียงส่วนใหญ่ ผมว่าเป็นประเด็นน่าสนใจโดยเฉพาะสภาพ
สังคมอย่างรัฐไทย พูดตรงๆ เลยนะผมว่าหลายเรื่องคนส่วนใหญ่ไม่เอาด้วย
อยู่คนละข้าง แล้วรัฐบาลได้คนส่วนใหญ่ไป แล้วทำอย่างไร ส่วนหนึ่งอาจ
จะบอกว่าเพราะรัฐบาลกุมเครื่องมือเครื่องมือ ก็อาจจะจริงและสังคมไทยมัน
ก็เปลี่ยนด้วย แล้วเรื่องหลายเรื่องที่ทำ มันก็อยู่ในใจคนนะ ปรายยาเสพติด
วิ่งไปถามคน คนก็บอกว่าเอานะ แล้วสังคมไทยก็ไม่ได้มีปัญหาเท่าไรกับการ
ฆ่าคนซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นโจร ดิคา หรือว่าขายยาไม่ได้มีปัญหาตรง
นั้น

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นอย่างนี้จริง ผมว่าสังคมไทยมันเจอปัญหา value
(คุณค่า-ทางสังคม) อีกแบบหนึ่ง ซึ่งน่าจะต้องมาดูแลให้ละเอียดว่าควรจะเป็น
อย่างไร เพราะฉะนั้นการให้ความเคารพต่อเสียงส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นองค์
ประกอบสำคัญของอารยะขัดขืนก็เลยเป็นประเด็นสำคัญ หลายครั้งในการ
ศึกษางานในทางทฤษฎีอารยะขัดขืน ไม่ได้บอกมาให้เสียงส่วนน้อยถูก ถ้า
เราย้อนกลับไปในกรณีของไครโต สารสำคัญของไครโตประการหนึ่งคือ
คำถามซึ่งกฎหมายพูดกับโสกราตีสว่า ถ้าอยากให้รัฐทำตามเราก็คงต้องเสนอ
แนะให้รัฐเห็นดีด้วย ถ้ารัฐออกคำสั่งท่านก็ต้องเชื่อฟังอย่างไม่มีปริปาก
อาจารย์สุลักษณ์แปล ความมันออกมาอย่างนี้ อย่างง่ายๆ รัฐกำลังจะบอกว่า
ในฐานะที่เป็นพลเมืองคุณมีทางเลือก 2 ทาง obey ฉันหรือ persuade ฉันให้
เห็นเป็นอย่างอื่น ชักชวนให้เห็นเป็นอย่างอื่น

ในกรณีของโสกราตีสก็คือ โสกราตีสพยายาม persuade แล้วจนกระทั่งถึงอายุ 70 แล้วไม่สำเร็จในแง่ของตัวเอง แต่ในทางปรัชญาอาจเถียงกันได้ว่าเขาสำเร็จมาก อย่างไร อย่างน้อยก็คือ academy เกิดเพลโต เกิดสานุศิษย์อีกหลายคน ในแง่นั้นมันประสบความสำเร็จ ในกรณีนี้ก็ทำนองเดียวกัน ไม่ได้หมายความว่าต้องไปบอกว่าเสียงส่วนใหญ่มันผิด ต้องไปชักชวน แต่ทำได้ใหม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะฉะนั้นในบริบทของประชาธิปไตย ปัญหาเสียงส่วนใหญ่ยังเป็นเรื่องที่จะต้องมาคอยๆ คิด

เงื่อนไขต่อไปก็คือ ต้องยอมรับผลทางกฎหมายที่จะเกิดจากการละเมิดกฎหมายนั้น ยอมรับผลทางกฎหมายเปลวยอมรับถูกจับ ถ้าคุณใช้อารยะขัดขืน คุณบ่นไม่ได้เวลาตำรวจจับ คุณบ่นได้ถ้าตำรวจใช้ความเหี้ยมโหด แต่ถ้าจับคุณตามกฎหมายในประเด็นที่คุณละเมิดกฎหมาย ผมคิดว่าคุณไปปฏิเสธตรงนั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นถ้าคุณลักษณะเป็นอย่างนี้ คุณบอกตำรวจอย่าจับเพราะฉันทำผิดกฎหมายเพื่อให้ตำรวจจับ ถ้าจะทำผิดกฎหมายเพื่อจะถูกจับ เพื่อจะบอกอะไรบางอย่างแก่สังคม ก็ต้องเป็นคนซึ่งทำตัวดีพอสมควร แล้ว message (สาระ) ที่จะบอกมันถึงสำคัญไฉน เพราะฉะนั้นตรงนี้มันก็เลยเป็นเงื่อนไขของอารยะขัดขืน

บางคนก็บอกว่านี่เห็นไหมมันสะท้อนการยอมรับกฎหมายอย่างลึกซึ้ง นี่ไม่ใช่ข้อเสียของอารยะขัดขืนนะครับ เป็นความหมายโดยกลับของมันว่า ในที่สุดมันสะท้อนการเคารพกฎหมายอย่างลึกซึ้ง คือรู้ว่ารัฐมีความชอบธรรม รัฐมีหน้าที่และต้องทำอะไร แต่ฉันไม่เห็นด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อฉันละเมิดกฎหมายแล้วรัฐจับ ก็เข้าใจได้ ก็ยอม ในกรณีแบบนี้ สะท้อนการเคารพกฎหมายอย่างลึกซึ้ง

ทั้งหมดนี้ ทำให้ผมอยากจะเสนอว่าทำให้ผมเห็นว่าอารยะขัดขืนเป็นเงื่อนไขในการสร้างสังคมอารยะ ไม่ใช่เป็นเพราะอารยะขัดขืนใช้สันติวิธี

เท่านั้นหรือที่เป็นเงื่อนไขของสังคมอารยะ จริงๆ ผมก็คิดอย่างนั้นอยู่แล้ว
ว่าระหว่างการใช้สันติวิธีกับการใช้ความรุนแรง การใช้สันติวิธีมันพาสังคม
ไปในเส้นทางซึ่งอยากเห็นอยากเป็นมากกว่า แต่คำว่าอารยะนี่ก็มีปัญหา แต่
ผมคิดว่าอารยะขัดขืนมีประโยชน์ต่อสังคม เพราะว่ามันเป็นการสื่อสารไปสู่
ประเด็นสำคัญทางสังคมการเมือง สองเรื่องใหญ่ๆ

หนึ่ง ตัวประเด็นที่เกิดขึ้น และสองมันพยายามจะบอกว่าไม่ใช่
กฎหมายทุกอย่างเป็นธรรมนะ ไม่ใช่ทิศทางทุกอย่างถูกต้องนะ เช่นสมมติ
ว่าชาวบ้านเขาไม่เห็นด้วยกับการสร้างท่อแก๊ส เขาก็ตั้งประเด็นว่าเขาไม่เห็น
ด้วยกับการสร้างท่อแก๊ส แล้วเขาก็คัดค้านตามแบบของเขา และเขาก็ตั้งคำ
ถามว่า ในที่สุดแล้ววิธีการที่สังคมก้าวไปแบบนี้นั้นถูกแล้วหรือ มันเป็น
สองเรื่องซึ่งน่าสนใจ ผมคิดว่าเขามีสิทธิที่จะตั้งคำถาม และถ้าสังคมสามารถ
ที่จะร่วมตั้งคำถามกับเขาได้ สังคมมันก็จะก้าวไปอีก ไม่ได้หมายความว่าสังคม
เห็นด้วยกับเขาซะครับ แต่อย่างน้อยมันผลักสังคมไปในเส้นทางที่ผมคิดว่า
นี่เป็นเส้นทางอารยะอย่างหนึ่ง

อันที่สอง การยอมรับการลงโทษของรัฐ บางคนรู้สึกว่าการยอมรับ
การลงโทษของรัฐมันฟังยาก แต่ว่าการยอมรับการลงโทษของรัฐมีผลสำคัญ
สองอย่าง อย่างที่หนึ่ง รัฐที่เป็นรัฐได้เพราะมันเป็นสมาคมซึ่งวางอยู่บนฐาน
ของการจัดรูปแบบความรุนแรง นี่คือสาระของรัฐ รัฐอยู่ได้เพราะมันเป็นตัว
organize ความรุนแรงในรัฐ มันจัดการสารพัดอย่างสังคม ในที่สุดสามารถ
จะถืออำนาจในการลงโทษเอาไว้ อันนี้ไม่เพียง Weber แต่ถอยไปไกลกว่า
นั้นมาก ถ้าพูดอย่างนี้มันก็น่าคิดต่อ ถ้าเช่นนั้นคนเราโดยปกติทำตาม
กฎหมาย เพราะกลัวบทลงโทษ เวลานี้เวลาอารยะขัดขืนมีคนจำนวนหนึ่ง
บอกว่าถ้าไม่ทำตามกฎหมาย แต่ไม่ใช่โจรนะ โจรทำตามกฎหมายแต่ไม่
อยากถูกลงโทษ พวกนี้ไม่ทำตามกฎหมายแต่อยากถูกลงโทษ เพื่อจะบอก

อะไรบางอย่าง เพราะฉะนั้นสิ่งที่ไปกับเขาคือความกล้า น้อยนะครับที่จะเห็นใจซึ่งใจอารยะขัดขืน เช่นปล้นแล้วบอกช่วยมาจับหน่อย

แต่ถ้าจะใช้อารยะขัดขืนมันหมายความว่ามันเป็นความกล้ามาแทนความหวาดกลัว ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญอันหนึ่ง พอเป็นอย่างนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับรัฐก็อาจจะเปลี่ยนด้วย กลับไปประเด็นแรกๆ ที่ผมพูดถึงมายากดี ถ้ามันมีผลกระทบอย่างนี้ การที่จะบอกว่าไม่เห็นจะพูดปัญหาโครงสร้างเลย หรือมองโครงสร้างเล็กไปหน่อยมั้ง เพราะฉะนั้นประเด็นที่สองในการยอมรับการลงโทษของรัฐคือ มันเผยให้เห็นธรรมชาติของรัฐ ทุกครั้งเลย ไม่ว่าจะเป็นหน้าทำเนียบ ไม่ว่าจะเป็นโรงแรม JB ที่หาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นถนนในเบอร์มิงแฮม ไม่ว่ารัฐจะพูดอะไรกับคุณก็แล้วแต่ ถึงเวลาหนึ่งรัฐก็ปล่อยหมา ปล่อยแก๊ส ปล่อยกระบอก ปล่อยอะไรใส่คุณทั้งนั้น

นั่นคือหน้าตาจริงๆ ของรัฐ อารยะขัดขืนบางครั้งมันทำให้รัฐต้องทำอย่างนั้น ต่อให้รัฐไม่ได้ทำทั้งหมด แต่รัฐก็จับอยู่ดี ก็แสดงว่ารัฐใช้อำนาจในทางความรุนแรงซึ่งควบคุมเราไว้ แล้วเรามองไม่เห็น เรานึกเหมือนไม่เห็นมัน แต่จริงๆ ในที่สุดก็จับ ถามว่าทำอะไร ก็จับคุณไปเข้าคุกไป ตามกระบวนการเพราะฉะนั้นมันก็เผยให้เห็นว่าร่างแท้จริงของรัฐมันเป็นอย่างไร ซึ่งก็มีประโยชน์กับการรับรู้ของสังคม

ประเด็นที่สาม เงื่อนไขของการสร้างสังคมอารยะ ก็คือผมคิดว่ามันผลักดันให้ “ไพร่บ้าน” กลายเป็น “พลเมือง” หมายความว่ามันเปลี่ยน subjects เป็น citizens ผมคิดว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลง subjects เป็น citizens ข้อต่างระหว่างการเป็นไพร่บ้านกับพลเมืองคืออะไร ผมคิดว่าในแง่ สัมพันธ์กับนโยบายและกฎหมาย ไพร่บ้าน obey ปฏิบัติตาม แต่ citizens เลือก ไม่เหมือนกัน การเคลื่อนไหวจากการเป็นไพร่บ้านมาสู่ความเป็นพลเมืองก็คือการเปลี่ยนแปลงจากการยอมตาม

กฎหมาย หรือการยอมตามนโยบายอย่างเชื่องเชื้อ มาสู่การตัดสินใจเลือกอย่างมีสำนึกของตัวเองในฐานะที่เป็นพลเมือง นี่เป็นความหมายพลเมืองโบราณเล่นนะครับ

และความเป็นพลเมืองสัมพันธ์อย่างยิ่งกับความมีอารยะ เพราะฉะนั้นพลเมืองต้องเลือกนโยบายและกฎหมายอย่างจริงจัง ไม่เพียงเป็น “ไพร่บ้านที่ซัดซาต่อการเมือง” เท่านั้น สำหรับคนที่สนใจทฤษฎีที่เป็นประเภทประชาสังคมทั้งหลาย ก็คงเห็นว่าส่วนสำคัญอย่างหนึ่งของการมีทฤษฎีแบบนั้น ก็คือการมีพื้นที่ที่เป็นอิสระจากอำนาจของรัฐพอสมควร คือไม่ถูกรอบงำ อันนี้คือการเลือกของตัวเองว่าจะเอาหรือไม่เอา ในขณะที่การเป็น subjects มันไม่มีทางเลือกทำตามทุกอย่าง ไม่ได้หมายความว่าไม่เอากับรัฐนะครับ แต่เอากับรัฐถ้าจะเอาก็เลือก เห็นด้วยเป็นอย่างนี้ถูกแล้วก็จะทำ หรือไม่เห็นด้วยก็บอกไปว่าไม่เห็นด้วยอย่างไร ในประเด็นปัญหาซึ่งพื้นฐานบางอย่างก็จะมีผลกระทบอย่างที่ว่า

อันสุดท้ายผมคิดว่ามันเป็นการขยายพื้นที่ความเป็นอารยะของรัฐและสังคมต่อเสียงส่วนน้อย ซึ่งไม่เห็นด้วย และเปิดความไปได้ของเสียงส่วนน้อยที่จะรับฟังและเปลี่ยนแปลง tested สำคัญของสังคมอย่างสังคมไทยต่อความเป็นหรือไม่เป็นอารยะ มันไม่ได้อยู่ที่จะไปไหนหรือจะมีตัวเลขทางเศรษฐกิจแค่ไหน ทุกครั้งที่เจอปัญหาความขัดแย้งแบบนี้ ซึ่งบางครั้งบางเรื่องผมก็เกี่ยวข้องอยู่ด้วย เวลานั่งฟังฝ่ายรัฐพูด เขาก็จะบอกว่าคนค้านมันส่วนน้อย แบบนี้เสมอ คนส่วนใหญ่ไม่ได้ค้านด้วย

ปัญหาที่ผมยังคิดมากขึ้นก็คือนี่เป็นการไปเข้าใจว่าประชาธิปไตยมันเป็นประเด็นเรื่องเสียงส่วนใหญ่เฉยๆ มันไม่น่าจะใช่ แต่ผมคิดว่าบททดสอบความเป็นอารยะของสังคม มันไม่ได้อยู่ที่มีเสียงใหญ่ แต่มันอยู่ที่คุณทำอะไรกับคนที่ไม่เห็นด้วย ถึงแม้เขาจะเป็นคนส่วนน้อย ถึงแม้เขาจะไม่

เห็นด้วยกับคุณอย่างจริงจัง ถึงแม้เขาจะเป็นอื่นสุดๆ คุณทำอย่างไรกับเขา
เหล่านั้น นี่เป็นบททดสอบที่สำคัญ เป็นหรือไม่เป็นอารยะผมว่ามันมีเงื่อนไข
แบบนี้ ซึ่งเป็นฐานสำคัญของการคิด เพราะฉะนั้นเวลาพูดว่าอารยะขัดขืน
ในฐานะเงื่อนไขของการสร้างสังคมอารยะ มันก็มีฐานะของการสื่อสาร การ
เปิดเผยธรรมชาติ ความกล้า การเปลี่ยนไพร่บ้านมาเป็นพลเมือง และเป็น
การขยายพื้นที่ในที่สุด

ประเด็นสุดท้ายที่ผมคิดว่าเป็นปัญหาพอสมควร “อารยะ” จะเข้าใจ
มันอย่างไร ผมไม่มีเวลาพูดมาก ท่านคงเคยเห็นงานของอาจารย์วีระ
สมบูรณ์ เรื่อง *อริยวินัย* หรือเคยได้ฟัง อาจารย์วีระ สมบูรณ์พูดเรื่อง
อริยวินัย ที่อาจารย์วีระ สมบูรณ์อธิบายถึงมาจากท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก
ท่านพูดถึงธรรมวินัย แล้วก็ไล่ไปสู่ธรรมวินัย พูดถึงอารยธรรมทั้งหลายทั้ง
ปวง แต่ความสำคัญมันอยู่ตรงนี้ คำว่าอารยะ อารยัน มันมีที่มาในสังคม
อินเดีย ในสังคมอินเดียสมัยก่อน พวกที่ถือว่าอยู่สูงเหนือคนอื่นก็คือพวก
อารยัน อารยะทั้งหลาย แล้วก็ไปดูหมิ่นดูแคลน พวกมัลลข พวกคราเวียน
พวกคนผิวสีทั้งหลาย ประวัติศาสตร์อินเดีย เมื่อพระพุทธองค์เข้ามา สิ่ง
ที่พระพุทธองค์ทำก็คือ เปลี่ยนกระบวนทัศน์อันนี้ ซึ่งความสำคัญก็คือการ
บอกว่าความเป็นอารยะ ไม่ได้ดูจากวรรณะคือผิวหรือชั้น แต่ดูจากความ
ประเสริฐของมนุษย์เอง ขึ้นอยู่กับการกระทำของคนเหล่านั้นเอง

สิ่งซึ่งชาวพุทธควรจะสนใจในทัศนะของเจ้าคุณพระธรรมปิฎกก็คือ
ว่า ชาวพุทธควรจะหันมาสนใจกับสิ่งซึ่งท่านเรียกว่าอารยะวุฒิ ซึ่งท่านก็ได้
อธิบายว่าหมายถึงอะไรบ้าง หมายความว่าเราสามารถคิดถึงประเด็นเรื่อง
อารยะได้จากฐานหลายฐาน แล้วผมคิดว่ามันยังเป็นธรรมซึ่งมีประโยชน์ แต่
ผมไม่ได้คิดจากฐานทางพุทธ ผมคิดถึงคำว่าอารยะจากคำโบราณ คำว่า
civilization หรืออารยธรรม ในปี 1772 มีคนๆ หนึ่งชื่อ Samuel Johnson

พยายามจะเขียนพจนานุกรมอังกฤษ เพื่อนแก่ก็บอกว่าให้ใช้คำนี้ civilization ใส่เข้าไปในพจนานุกรมอังกฤษในปี 1772 Johnson ไม่ยอม Johnson ไม่ใส่แต่เลือกคำอื่นมาใส่ คำที่เลือกคือคำว่า civility ที่มาของคำว่า civil หรือ civility มาจากคำลาตินว่า chives ผมไม่แน่ใจว่าผมออกเสียงถูก หรือเปล่า คำนั้นมันแปลว่า citizen พลเมืองที่ผมเอ่ยถึงตั้งแต่ต้น แล้ว citizen ก็อะไรก็คือคนซึ่ง participate ใน civitas civitas คืออะไร civitas สำหรับกรีกก็คือ polis คือนครรัฐ คือสังคมการเมือง

เพราะฉะนั้นอารยะในความหมายนี้ ก็คือการเดินทางจากไพร่บ้าน เปลี่ยนสภาพผ่านกระบวนการหลายอย่าง การต่อสู้ การตั้งคำถาม การมีส่วนร่วม แล้วมาสู่ความเป็น citizen เพราะฉะนั้น อารยะขัดขืนก็ส่วน แบบนี้ ถ้าเราคิดว่าสังคมการเมืองคือสังคมซึ่งประกอบด้วยพลเมือง และไม่ใช่ไพร่บ้านซึ่งหมายความว่า เป็นสมาชิกซึ่งชัดเจน แต่ว่ามีบทบาทในสังคมการเมือง แล้วทำไมต้องเป็นแบบนี้ ทำไมต้อง break law ทำไมต้องละเมิดกฎหมาย ก็เพราะว่าหน้าที่ของกฎหมายมันไม่ได้มีแค่ regulate กำหนด บังคับคุณเท่านั้น นักวิชาการและนักปรัชญาจำนวนหนึ่งอธิบายว่ากฎหมายยังทำหน้าที่สอนด้วย ถ้ากฎหมายสอนคุณด้วย คุณก็มีหน้าที่จะต้องเข้าไปสนทนากับกฎหมาย

คำถามของผมนั้นก็คือว่าการที่จะทำให้สังคมก้าวหน้า ทั้งในทางกฎหมายและในทางการเมืองด้วย คุณจะสนทนากับกฎหมายแบบไหน กฎหมายว่าอะไรก็ฟังอย่างนั้นหรือ อย่างนี้ก็ยังเป็น subjects อยู่ หรือจะสนทนากับกฎหมายในฐานะที่เป็น citizen ซึ่งบางครั้งความเป็น citizen อาจหมายถึงรวมตัวเป็นพรรคการเมือง เสนอตัวเอง หรือในบางกรณีออกมาเป็นกรณี NGOs รวมตัวแบบนั้นก็ใช่ หรือบางกรณีอาจจะเป็นในรูปของ civil disobedience หรือการเสนออารยะขัดขืน เพราะฉะนั้นในที่สุด อารยะ

ขัดขืนเลยอาจจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อสังคมที่อยู่ในกรอบที่สังคมรัฐมีความแข็งแกร่งมากขึ้น แต่ไม่ได้เป็นเผด็จการ หมายถึงไม่ได้มีที่มาเป็นเผด็จการ มีแนวโน้มจะเผด็จอำนาจมากขึ้น ก็หมายความว่ากฎหมายจะอยู่ฝั่งโน้นมากขึ้น เพราะฉะนั้นก็จะอยู่บนฐานของความชอบธรรมมากขึ้น คนซึ่งไม่เห็นด้วยจะอย่างไร อารยะขัดขืนเป็นทางออกทางหนึ่งในกระบวนการนี้ ผมเสนอว่ามันเป็นทางออกที่มีคุณประโยชน์ เพราะคุณลักษณะของมันเอื้อต่อการเป็นอารยะ และผลของมันน่าจะทำให้สังคมไทยก้าวไปสู่ความเป็นอารยะได้มากขึ้นกว่าวิธีอื่น

NOTE

เอกสารวิชาการหมายเลข 6

โครงการ “บรรยายสาธารณะ-ตลาดวิชา- มหาวิทยาลัยประชาชน
30 ปี 14 ตุลา กับประชาธิปไตยไทย” 2516-2546